

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ, МЕТОДИКА ЇЇ СКЛАДАННЯ І АУДИТУ

ECONOMIC ESSENCE OF FINANCIAL STATEMENTS, METHODS OF ITS PREPARATION AND AUDIT

УДК 657.1

DOI: <https://doi.org/10.32843/bSES.70-27>

Мардус Н.Ю.

д.е.н., доцент,
професор кафедри бізнес-аналітики,
обліку і готельно-ресторанної справи
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Лазуренко О.С.

магістрант
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Mardus Nataliia

National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"

Lazurenko Oleksii

National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"

У статті досліджено теоретичні і методичні підходи до визначення сутності фінансової звітності, її призначення і визначення в економічній літературі. Сформовано поняття «фінансова звітність», що розглядається з огляду на особливості різноманітних господарських суб'єктів, як юридичних, так і фізичних осіб. Сформовано і систематизовано призначення основних форм фінансової звітності. Результати дослідження дали змогу узагальнити думки і здійснити класифікацію основних користувачів фінансової звітності з урахуванням їх інформаційних потреб. Визначено і систематизовано основне нормативно-правове забезпечення та державне регулювання фінансової звітності в Україні. Встановлено, що за результатами аудиту показників фінансової звітності оцінюється фактичний стан господарства та досліджується перспектива зростання ділової активності щодо підвищення ефективності господарської діяльності.

Ключові слова: облік, аудит, фінансова звітність, прибуток, фінансовий результат.

В статье исследованы теоретические и методические подходы к определению

сущности финансовой отчетности, ее назначению и определению в экономической литературе. Сформировано понятие «финансовая отчетность», рассматриваемое с учетом особенностей различных хозяйствующих субъектов, как юридических, так и физических лиц. Сформировано и систематизировано назначение основных форм финансовой отчетности. Результаты исследования позволили обобщить мысли и осуществить классификацию основных пользователей финансовой отчетности с учетом их информационных потребностей. Определены и систематизированы основное нормативно-правовое обеспечение и государственное регулирование финансовой отчетности в Украине. Установлено, что по результатам аудита показателей финансовой отчетности оценивается фактическое состояние хозяйства и исследуется перспектива роста деловой активности касательно повышения эффективности хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: учет, аудит, финансовая отчетность, прибыль, финансовый результат.

The article investigates theoretical and methodological approaches to defining the essence of financial reporting, its purpose and definition in the economic literature. In Ukraine, financial statements are defining as a system of interrelated generalized indicators that characterize the financial condition of the enterprise at a certain date and the results of its activities for the reporting period. Preparation of financial statements is basing on the accounting of the enterprise. Information from the financial statements is the main sources of information for the analysis of the financial condition of the enterprise, and the forms of financial statements are the objects of research during the audit, forensic economic examinations, etc. It is on the basing of financial statements can be considered in detail and assess the financial condition of the enterprise, and accordingly make informed management decisions. The concept of "financial reporting" is forming, which is taking into account the characteristics of various economic entities, both legal entities and individuals. The results of the study made it possible to summarize the results of the study and to classify the main users of financial statements based on their information needs. The basic normative-legal provision and state regulation of financial reporting in Ukraine are defined and systematized. It is establishing that the purpose of accounting and financial reporting is to provide users for decision-making complete, truthful and unbiased information about the financial condition, results of operations and cash flows of the enterprise. It established that the results of the audit of financial statements assess the actual state of the economy and explore the prospects for growth of business activity to improve the efficiency of economic activity. The audit of financial statements in times of crisis complicated by the desire of companies to hide the negative impact of certain business transactions and their consequences on the financial condition and performance of the company, which poses a threat of unreliability of financial statements. The study identified the peculiarities of the formation of financial statements in times of crisis and systematized crisis markers that allow you to focus as compilers and users of financial statements on the main caveats caused by the crisis.

Key words: accounting, audit, profit, financial result, financial reporting.

Постановка проблеми. В Україні фінансова звітність визначається як система взаємопов'язаних узагальнених показників, що характеризує фінансовий стан підприємства на визначену дату й результати його діяльності за звітний період, які базуються на бухгалтерському обліку підприємства, тобто дані фінансової звітності є основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану підприємства, а форми фінансової звітності – об'єктами дослідження під час проведення аудиту, судово-економічних експертиз тощо.

Суб'єкт господарювання обов'язково повинен вдало використовувати дані фінансової звітності задля ефективного управління господарською діяльністю підприємства та надання як внутріш-

нім, так і зовнішнім користувачам інформації щодо основних показників діяльності підприємства. Саме на основі фінансової звітності можна детально розглянути та оцінити фінансовий стан підприємства, відповідно до чого прийняти виважені управлінські рішення, чим визначається актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні і зарубіжні вчені значну кількість досліджень присвятили основам теоретичних і методологічних питань складання й перевірки правильності показників фінансової звітності. Облікові аспекти формування показників та питання аналізу фінансової звітності у своїх працях розкривають такі видатні вчені, як Т.В. Давидюк, Н.Ю. Єршова, В.Л. Корінев, Н.Ю. Мардус, П.І. Орлов, Ф.Ф. Бути-

нець. Проте доопрацювання потребує організація складання й перевірки фінансової звітності на сучасному підприємстві як основного елементу обліково-аналітичного забезпечення в управлінні підприємством.

Проблемною залишається низка питань, які пов'язані з теоретичним обґрунтуванням і методикою складання й перевірки правильності та достовірності даних фінансової звітності, а також повним їх наданням внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних і методичних положень, а також розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу складання, аудиту і аналізу фінансової звітності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV, усі юридичні особи, створені відповідно до чинного законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову, податкову, статистичну та інші види звітності. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV, фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Кожна форма фінансового звіту має своє призначення й містить певну інформацію. Призначення основних форм фінансової звітності представлено в табл. 1.

На цьому етапі серед науковців існує багато підходів до визначення поняття «фінансова звітність». Систематизація даних щодо розкриття сутності терміна «фінансова звітність» наведена у табл. 2.

Так, спостерігаємо, що фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо придбання, продажу та володіння цінними паперами; участі в капіталі підприємства; оцінювання якості управління; оцінювання здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; забезпеченості зобов'язань підприємства; визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу; регулювання діяльності підприємства та інших рішень.

Таким чином, проаналізувавши різні підходи науковців до визначення терміна «фінансова звітність», можемо встановити, що з огляду на особливості різноманітних господарських суб'єктів, як юридичних, так і фізичних осіб, звітність на сучасному етапі є, безумовно, основним джерелом інформації, проте її цінність для кожного користувача формується з точки зору управління певною ситуацією, що вимагає надання достовірної, своєчасної і актуальної інформації відповідним користувачам у певні терміни, заздалегідь визначені та підпорядковані регламентам.

Результати дослідження дали змогу узагальнити думки і здійснити класифікацію основних користувачів фінансової звітності з урахуванням їх інформаційних потреб. У табл. 3 показані основні користувачі фінансової звітності та їхня інформаційна потреба. Отже, фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період,

Таблиця 1

Призначення основних форм фінансової звітності

Форми фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
Баланс (звіт про фінансовий стан)	Відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.	Оцінка структури ресурсів, їхньої ліквідності, платоспроможності підприємства; прогнозування майбутніх потреб у позиках; оцінка змін в економічних ресурсах.
Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)	Звіт про доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід за певний період.	Оцінка й прогнозування прибутковості діяльності підприємства, структури доходів і витрат.
Звіт про рух грошових коштів	Генерування й використання коштів протягом звітного періоду.	Оцінка й прогнозування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.
Звіт про власний капітал	Зміни в складі власного капіталу протягом звітного періоду.	Оцінка й прогнозування змін у власному капіталі.
Примітки до річної фінансової звітності	Вибрана облікова політика; інформація, не відображена у фінансових звітах; додатковий аналіз статей фінансової звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості.	Оцінка й прогнозування облікової політики, ризиків або непевності, які впливають на підприємство, його ресурси й зобов'язання; діяльність його підрозділів.

Джерело: складено авторами на основі джерел [1–7]

Таблиця 2

Підходи до визначення фінансової звітності в економічній літературі

Автор, джерело	Визначення терміна «фінансова звітність»
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Впорядкована система взаємопов'язаних показників, які відображають діяльність підприємства, організації чи установи за конкретно визначений термін.
Н.Б. Ткаченко	Сукупність форм звітності, складених на основі конкретних даних обліку задля подальшого одержання користувачем узагальненої інформації про підприємство.
Ю.А. Верига	Для задоволення потреб зовнішніх користувачів підприємствам буде достатньо складати такі види звітності, як статистична, бухгалтерська й податкова.
А.М. Малишкін	Своєрідна інформаційна модель господарюючого суб'єкта.
Т.В. Давидюк	Бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період; надає користувачам для прийняття рішень повну, правдиву та неупереджену інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.
Н.Ю. Мардус	Інформація, розкриття якої вимагають національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку або міжнародні стандарти фінансової звітності та/або інші нормативно-правові акти МФУ з питань бухгалтерського обліку; надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.
Л.К. Сук	Бухгалтерська звітність включає фінансову й окремі форми спеціалізованої звітності, які встановлюються конкретними міністерствами і відомствами.
П.Я. Хомин	Звітність є самостійною системою подання даних, які необхідні для інформаційного забезпечення менеджменту та в жодному разі не може вважатись складовим елементом (прийомом) бухгалтерського обліку.
Н.В. Чебанова, Т.Я. Чупир	Документи, які містять інформацію про фінансовий стан, результати діяльності, рух грошових коштів підприємства за звітний період.
М.С. Пушкар	Сукупність реєстрів зведених, згрупованих, узагальнених показників за певний період, що характеризують статистику та динаміку об'єктів бухгалтерського обліку.

Джерело: авторська розробка

Таблиця 3

Інформаційні потреби користувачів фінансової звітності

Користувачі звітності	Інформаційні потреби
Інвестори, власники	Придбання, продаж і володіння цінними паперами. Участь у капіталі. Оцінка якості керування. Визначення суми дивідендів і їх розподіл.
Керівники підприємства	Регулювання діяльності підприємства.
Банки, кредитори постачальники	Забезпечення зобов'язань підприємства. Оцінка здатності підприємства вчасно використати свої зобов'язання.
Замовники	Оцінка здатності підприємства вчасно використати свої зобов'язання.
Працівники підприємства	Оцінка здатності підприємства вчасно використати свої зобов'язання. Забезпечення зобов'язань підприємства перед працівниками.
Органи державного керування	Формування і контроль макроекономічних показників.
Громадськість	Через показники фінансової звітності оцінює внесок підприємства у місцеву економіку, можливість забезпечення зайнятості тощо.
Аудитори (зовнішні)	Потребують інформації для підтвердження її реальності і відповідності П(С)БО.
Конкуренти	Здійснюють пошук слабких ланок у діяльності підприємства задля підриву його репутації на ринку товарів і послуг.

Джерело: авторська розробка

склад і структура звітності розробляються залежно від потреб підприємства і суспільства [1–7].

Основними нормативно-правовими документами, які регулюють порядок складання й подання фінансової звітності, є такі.

1) Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV, який поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм

і форм власності, на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність згідно із законодавством.

2) Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 7 лютого 2013 р. № 73, затверджене Наказом Міністерства фінансів України, в якому визначаються мета, склад, принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання

й розкриття її елементів. Норми цього положення застосовуються до фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності юридичних осіб усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством.

3) Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 628, яке визначає порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності.

4) Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 28 травня 1999 р. № 137, у поточній редакції від 10 січня 2012 р., яке визначає порядок виправлення помилок, внесення та розкриття інших змін у фінансовій звітності.

5) Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», норми якого регулюють порядок формування показників фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва, яка визначена ним як скорочена у таких формах, як «Баланс» (ф. № 1-м); «Звіт про фінансові результати» (ф. № 2-м); спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-мс і форми № 2-мс).

6) Наказ МФУ «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності» від 28 березня 2013 р. № 433 (у поточній редакції від 30 грудня 2013 р.). У цих Методичних рекомендаціях розглядається питання розкриття інформації за статтями балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал.

7) Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок подання фінансової звітності» від 28 лютого 2000 р. № 419, дія якої поширюється на всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми господарювання й форми власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність згідно із законодавством.

8) Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 2 вересня 2014 р. № 879 (поточна редакція від 3 листопада 2020 р.), яке визначає порядок проведення інвентаризації активів, у тому числі основних засобів, і зобов'язань та оформлення її результатів. Застосовуватиметься юридичними особами, створеними відповідно до законодавства України, неза-

лежно від їх організаційно-правових форм і форм власності (крім банків), а також представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності.

9) Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку тощо. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється задля створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів, а також удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

10) Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1) «Подання фінансової звітності». Згідно з міжнародною практикою, звітність, сформована відповідно до МСФЗ, відрізняється високою інформативністю для користувача та забезпечує відкритість і прозорість показників фінансової звітності вітчизняних компаній.

11) Методика перевірки фінансової звітності в Україні, що базується на Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21 грудня 2017 р. № 2258-VIII, де аудит фінансової звітності визначено як аудиторську послугу з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та/або консолідованої фінансової звітності юридичної особи або представництва іноземного суб'єкта господарювання, або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність групи, задля висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам.

12) Міжнародний стандарт аудиту (МСА) 220 «Контроль якості аудиту фінансової звітності», який слід розглядати разом із МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту».

Висновки з проведеного дослідження. За результатами дослідження встановлено, що фінансова звітність є узагальненою та універсальною, оскільки всі підприємства повинні організувати облік, складати та надавати до державних органів фінансову звітність підприємства, а також звітність матиме індивідуальний характер як до потреб конкретних користувачів на конкретному підприємстві, так і для зовнішніх користувачів, які не можуть вимагати звітів, складених з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб. Під час формування фінансової звітності мають бути виконані вимоги нормативно-правових актів щодо розкриття в цій звітності інформації, яка має істотний вплив на фінансовий стан підприємства, фінансові результати діяльності підприємства, інформації про активи, капітал і зобов'язання під-

приємства. Державне регламентування звітності полягає в тому, що для всіх галузей економіки і підприємств установлюються єдині показники і єдині форми звітності, принципи складання й терміни подання задля узагальнення показників звітності окремих підприємств у межах галузей економіки. Для визначення економічної потреби здійснення тієї чи іншої господарської операції доцільним є проведення аналізу фінансового стану підприємства для задоволення потреб управління й контролю, інформаційною базою якого є фінансова звітність підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мардус Н.Ю., Корсунова К.Ю. Сутність фінансових результатів підприємства і визначення їх місця у обліку, аудиті та аналізі. *Інноваційно-інвестиційне розвитку України* : колективна монографія / ред. О.В. Манойленко. Харків : НТУ «ХПІ», 2017. Розд. 1. С. 29–37.
2. Приймак С.В., Костишина М.Т., Долбнева Д.В. Фінансова звітність підприємств : навчально-методичний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2016. 268 с.
3. Мардус Н.Ю. Особливості організації обліку і аудиту фінансової звітності підприємства. *Проблеми підвищення якості системи обліку, аналізу, аудиту й оподаткування в сучасних умовах господарювання* : матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції, 18 травня 2018 р. Миколаїв : МНАУ, 2018. С. 36–38.
4. Ткаченко Н.М. Оновлена фінансова звітність в Україні : навчально-практичний посібник. Київ : Алтера, 2015. 66 с.
5. Мардус Н.Ю., Єлізарова Х.П. Особливості обліку і аудиту фінансових результатів підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. С. 1135–1138.
6. Верига, Ю.А., Левченко З.М., Ватуля І.Д. Звітність підприємств : навчальний посібник. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ : ЦУЛ, 2018. 776 с.
7. Мардус Н.Ю., Корсунова К.Ю. Теоретичні і методичні підходи до визначення фінансового результату в обліку і аудиті. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 8. С. 873–875.

REFERENCES:

1. Mardus N.Yu., Korsunova K.Yu. (2017) *Sutnist finansovykh rezultativ pidpriemstva i vyznachennia yikh mistsia u obliku, audyti ta analizi* [The essence of the financial results of Innovation and investment support for sustainable socio-economic development of Ukraine]: col. monograph / red. O.V. Manoilenko. Kharkiv: NTU "KhPI", vol. 1, pp. 29–37. (in Ukrainian)
2. Prymak S.V., Kostyshyna M.T., Dolbnjeva D.V. (2016) *Finansova zvitnistj pidprijemstv* [Financial statements of enterprises]: navch.-metodychnyj posib. Ljviv: Ligha-Pres, 268 p. (in Ukrainian).
3. Mardus N.Yu. (2018) *Osoblyvosti orghanizaciji obliku i audytu finansovoji zvitnosti pidprijemstva* [Features of the organization of the account and audit of the financial reporting of the enterprise]. *Problemy pidvyshhennja jakosti systemy obliku, analizu, audytu j opodatkuvannja v suchasnykh umovakh ghospodarjuvannja natsionalnyy kongress*. (Ukrainian, Mykolajiv, May 18, 2018). MNAU, pp. 36–38.
4. Tkachenko N.M. (2015) *Onovlena finansova zvitnistj v Ukrajinі* [Updated financial statements in Ukraine]: navch.-praktych. posib. Kyjiv: Altera, 66 p. (in Ukrainian).
5. Mardus N.Yu., Jelizarova K.P. (2015). *Osoblyvosti obliku i audytu finansovykh rezuljtativ pidpriemstva* [Features of accounting and auditing of financial results of the enterprise]. *Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky*, pp. 1135–1138.
6. Verygha, J.A., Levchenko Z.M., Vatulja I.D. (2018) *Zvitnistj pidprijemstv* [Reporting of enterprises]: navch. posib. Kyiv: CUL, 776 p. (in Ukrainian)
7. Mardus N.Yu., Korsunova K.Yu. (2016) *Teoretychni i metodychni pidkhody do vyznachennja finansovogho rezuljtatu v obliku i audyti* [Theoretical and methodological approaches to determining the financial result in accounting and auditing]. *Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky*, vol. 8, pp. 873–875.